

Az ügyész szerepe a mediációban – az első év tapasztalatai

Magyarországon a büntetőeljárás törvény 2006-os módosításával vált lehetővé a közvetítő eljárás, közismertebben: mediáció alkalmazása a hazai büntetőeljárásban. Ezt a bűncselekmény elkövetője és áldozata közötti egyezkedési, konfliktuselsimítási folyamatot elsősorban az eljárás ügyészi szakába helyezi.

A bemutatandó kutatás több részből állt. Kiindulási pontja a statisztikai adatok elemzése volt. 2007-ben 2451 ügyben folyt közvetítő eljárás, ami megyénként nagy szórást mutatott. Az alábbi tanulmány végigkíséri a mediáció alkalmazását az ügyészi gyakorlat szempontjából. Célja, hogy megvizsgálja, milyen változásokat hozott az új jogintézmény az ügyészi munkába, mennyire tekinthető eredményesnek az első év, és melyek azok a körülmények, amelyek a nagy különbségeket okozhatják, és amelyek változtatást igényelnek azért, hogy még eredményesebbé és kiegyensúlyozottabbá válhasson a mediáció alkalmazása a gyakorlatban.

A 2007-es év a mediáció büntetőügyekben történő alkalmazásának első éve volt. Nemcsak a kutatók, hanem a jogalkotók és a jogalkalmazók is számos elvárással tekintettek a közvetítő eljárás bevezetésére. Az első év gyakorlata éppen ezért a vizsgálatok középpontjába került. Az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium (IRM) a Partners Hungary Alapítvány segítségével követte végig 2007 tapasztalatait. Az IRM-vizsgálat a közvetítő eljárást az érintett szervek szempontjából, elsősorban a mediációt a három leggyakrabban, illetve legkevésbé szívesen elrendelő megye gyakorlatában elemezte.¹ A következő

¹ Erről a vizsgálatról, illetve az egyéb eredményekről lásd: Iványi Klára (szerk.): A büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység bevezetésének tapasztalatai Magyarországon. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Országos Bűnmegelőzési Bizottság, Budapest, 2008

tanulmány a mediáció alkalmazását az ügyészség szempontjából kíséri végig. Célja az volt, hogy megvizsgálja, vajon milyen változásokat hozott az új jogintézmény az ügyési munkába, mennyire volt eredményes az első év ebből a szempontból, és melyek azok a körülmények, amelyek változtatást igényelnek azért, hogy még eredményesebbé válhasson a mediáció alkalmazása a gyakorlatban. Ez különösen fontosnak tűnik, hiszen a jogalkotó a közvetítői eljárást alapvetően a büntetőeljárás ügyési szakaszába helyezte, így nagyon sok múlhat azon, mit gondol az eljáró ügyész és a testület, hogyan értelmezi és alkalmazza a jogszabályt, miként fogadja a nehézségeket, és hogyan próbál jó megoldásokat keresni.

A vizsgálat a statisztikai adatok elemzésén túl az összes megye képviselőinek részvételével rendezett két fókuszcsoportos beszélgetésen alapult. Ezzel remélhetően sikerült országos képet kapnunk az első év nehézségeiről, a gyakorlatban felvetődő problémákról, jó és kevésbé jó megoldásokról, valamint az ügyészek véleményéről is.

A hazai szabályozás és előzményei²

A kriminológiai irányzatok között az egyik legfrissebb a resztoratívitás gondolatából kiindulva a sértett kezébe igyekszik visszaadni a saját sérelmének orvoslása feletti döntési jogot. Az elmélet pozitív fogadtatását jól mutatja, hogy a common law alapokról induló mediáció hamar népszerűvé vált Európában is, és diverziós lehetőségként sorra jelent meg a kontinens országaiban.

Magyarország számára európai uniós csatlakozása után szintén kötelezővé vált az egyezségi eljárás bevezetése az Európai Unió Tanácsa által hozott, 2001. március 15-én kelt kerethatározat 10. cikkelye alapján.³ A végrehajtáshoz szükséges jogi lépések megtörténte után 2007-ben lehetővé vált a megegyezés a büntetőeljárásban.

2 Erről részletesen lásd: Barabás Tünde: Vélemények a büntetésről és a kiegyezés lehetőségéről. Belügyi Szemle, 2007/12., 74–89. o.

3 Az Európai Unió Tanácsának 2001/220/IB kerethatározata az áldozatok büntetőeljárásbeli helyzetéről egyebek között kiemeli az áldozatok mediációhoz való jogát a büntetőeljárás során. Ennek alapján törekedni

A mediáció büntetőügyekben történő alkalmazásáról több mint egy évtizede zajlottak viták Magyarországon. A mellette érvelő szakemberek körében is vitatott kérdés volt azonban, hogy a büntetőeljárásról belül vagy azon kívül kell-e működnie.⁴ Ezeknek a vitáknak a végére tett pontot a 2006. évi LI. törvény, amelyet 2006 februárjában, az előző kormányzati ciklus utolsó parlamenti üléseinek egyikén fogadtak el, szinte a finis előtti pillanatban, hiszen az EU Tanács határozata ennek a lehetőségnek a megteremtését 2006. március 22-i határidővel írta elő.

A közvetítői eljáráshoz szükséges változásokat a már említett 2006. évi LI. törvény szabályozta, amely több ponton módosította a Be.-t és a Btk.-t, aminek alapján azután lehetővé vált a büncselekmény elkövetőjének és áldozatának megegyezése a büntetőeljárásról *belül*.⁵

E szerint az egyezségi eljárás (a mediáció) elsősorban a bírósági ügyszakot megelőzően, a vádemelésig lehetséges. Az eljárást az ügyész, a felek, illetve képviselőik egyaránt kezdeményezhetik, és

kell a büntetőügyekben a mediáció elősegítésére az erre alkalmas büncselekmények esetében, valamint figyelembe kell venni a közvetítés során elért megállapodást a büntetőeljárásban (10. cikk (1), (2)).

- 4 Az ellenzők érvei között szerepelt, hogy a büntetőjog és jogalkalmazás szerepétől és céljától, a magyar lakosság, illetve a jogalkalmazók lelkületétől vagy akár a magyar jogintézmények megoldásaitól idegen a mediáció. Ha a büntetés célja a tetтарыыos megtorlás, akkor a kiegyezés kínálta „mentesülés” a további joghátrányok alól semmiképpen sem inkorporálható a büntetőjog-alkalmazásba. A tetтарыыosság szükségességének nézetét képviseli például Szabó András. Erről lásd: Szabó András párhuzamos véleménye a 23/1990. (X. 31.) AB határozatban. A kiegyezéses eljárás és a büntetőeljárás különválasztásának szükségességét képviseli Király Tibor. Erről a Büntetőpolitika idószерű kérdései című konferencián elhangzott előadásában szólt, ahol a resztorativitás gondolata kapcsán kételyét fejezte ki, hogy vajon joga van-e a sértettnek, illetve az államnak lemondani a büntetőigényről a jóvátétel esetén.
- 5 A mediációt érintő eljárási kérdésekről lásd: Kiss Anna: Mediáció a büntetőeljárásban. In: Jacsó Judit (szerk.): Bízalom-társadalom-bűnmegelőzés. V. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés. Bízor Kiadó, Miskolc, 2006, 258–263. o.

hogya a törvényi feltételek fennállnak⁶, valamint a sértett és a gyanúsított beleegyezik, az ügyész legfeljebb hat hónapra felfüggesztheti az eljárást a kiegyezés lebonyolítása céljából. Ha azonban valamilyen okból a közvetítés lefolytathatóságának kérdése csak később, a bírói szakban vetődik fel, akkor ebben az eljárási szakaszban is lehetséges a mediáció. Ez a fajta jogi megoldás viszonylag tág teret nyit a mediáció igénybevételenek, *megfelelő kiindulási pontot* ad a diverziós megoldás sikeres működtetéséhez.

A mediációval kapcsolatos másik lényeges jogszabály a büntetőügyekben alkalmazható közvetítői tevékenységről szól, a mediátorok tevékenységét, feladatait és más ehhez kapcsolódó konkrét kérdéseket szabályozza (Bktv.). E szerint a felek közötti közvetítést hivatásos *mediátor* végzi, aki az ügyész mellett a közvetítés sikerének *másik kulcsfigurája*. Büntetőügyekben 2007. január 1-jétől az Igazságügyi Hivatal erre a feladatra átképzett pártfogó felügyelője járhatott el, majd 2008-tól a korábbi elképzeléseket felülírva mediátorként ügyvéd is eljárhat, a közvetítői tevékenységről szóló törvény 3. §-a alapján.⁷

A jogalkalmazók tevékenységének segítésére, illetve az egységes joggyakorlat kialakítására mind a Legfőbb Ügyészség, mind pedig a Legfelsőbb Bíróság Büntető Kollégiuma törekedett, tekintve a kezdeti bizonytalanságokat, amelyek elsősorban a bevezetés gyor-

6 2006. évi LI. törvény a büntetőeljárásról szóló 1998. évi XIX. törvény módosításáról: 221/A § (1) A közvetítői eljárás a személy elleni (Btk. XII. fejezet I. és III. cím), a közlekedési (XIII. fejezet), illetőleg a vagyon elleni (XVIII. fejezet), ötévi szabadságvesztéssel nem súlyosabban büntetendő bűncselekmény miatt indult büntetőeljárás tartama alatt, a gyanúsított vagy a sértett indítványára, illetőleg önkéntes hozzájárulásukkal alkalmazható eljárás. A (7) bekezdés szerint eredményes közvetítés esetén, ha az elkövető büntetethetősége megszűnik, az ügyész az eljárást megszünteti, más esetben vádat emel. A három évet meg nem haladó büntetéssel fenyegetett cselekmény esetén a vádemelést egy évtől két évig terjedő időre elhalasztja, ha a gyanúsított a teljesítést megkezdte.

7 A 2006. december 18-án alkotott 2006. évi CXXIII. számú, a büntetőügyekben alkalmazott közvetítői tevékenységről szóló törvény 3. §-a alapján.

saságának és emiatt a jogszabályok részbeni összehangolatlanságának tulajdoníthatók. Ennek jellegzetes példája már a mediáció célját tartalmazó törvényi szövegek megfogalmazása. A Be. szerint ugyanis a közvetítói eljárás célja, „hogya a bűncselekmény következményeinek jóvátételét és a gyanúsított jövőbeni jogkövető magatartását elősegítse” (1978. évi XIX. tv. 221/A §). Ehhez képest a 2006. évi CXXIII. törvény 2. §-a szerint a cél: „hogya a büntetőbírárságtól, illetőleg az ügyésztől független, harmadik személy (közvetítő) bevonásával – a sértett és a terhelt között a konfliktus rendezésének megoldását tartalmazó, a bűncselekmény következményeinek jóvátételét és a terhelt jövőbeni jogkövető magatartását elősegítő – írásbeli megoldás jöjjön létre”. Mindenki eldöntheti, hogy a jóvátétel, vagy inkább az erről szóló megállapodás létrejötte kedvesebb-e neki. Emellett a kezdetektől hiányoztak a bírósági eljárásra vonatkozó konkrét rendelkezések, eltérő volt a Bktv. és a Be. szóhasználata, nem volt egységes a gyakorlat a többelkövetős, illetve több-bűncselekményes mediációs eljárás lefolytathatósága tekintetében stb.⁸ Az egységes gyakorlat kialakításának érdekében született meg a Legfőbb Ügyészség Emlékeztetője a Be. alkalmazásának egyes kérdéseiről 2007. január 31-én, amely 2007. június 19-én több ponton kiegészült, illetve módosult; a 3/2007. BK vélemény; a Legfelsőbb Bíróság Kollégiumvezetőjének 2007.EI.II.1./26. összefoglalója a közvetítói eljárás alkalmazásának vizsgálatáról az ítéletátlák tájékoztatói alapján; valamint a 6/2008. BK vélemény. Ezek az iránymutatások szükségesek voltak a kezdetekkor, azonban egymásnak ellentmondóan foglaltak állást bizonyos kérdésekben, néhol értelmetlenül szűkítve vagy nehezítve a mediáció alkalmazhatóságának körét. A mediációs eljárással kapcsolatban határozatot hozott az OIT is⁹, amely a közvetítói tevékenység hatékonyságának fokozása érdekében fogalmazott meg feladatokat. Megismerve a mediáció első évének gyakorlatát, jelen tanulmány tartalmaz majd javaslatokat az ügyészi tevékenységi

8 Minderről részletesen lásd: Törzs Edit: Ki mit közvetít? Jogértelmezési kérdések a büntető ügyekben alkalmazható közvetítói eljárással kapcsolatban. In: Iványi Klára (szerk.): i. m. 229–250. o.

9 OIT 191/2008. IX. 9. Határozat az ügyészek és a bírák együttes képzéséről.

körben e korlátozások feloldására, illetve egyes bizonytalanságok értelmezésére. Ez különösen indokoltnak tűnhet annak fényében, hogy a Btk. tervezett módosításai alapján arra lehet következtetni, hogy a törvényalkotó nyilvánvaló szándéka a mediáció alkalmazási körének szélesítése, nem pedig szűkítése.

Statisztikák

A kutatás egyik kiindulási pontja a statisztikai adatok elemzése és értékelése volt. Annak ellenére, hogy a számok önmagukban csupán jelzésértékűek, mindenképpen fontosak a tendenciák és a jellemzők bemutatásához.

A 2007. január elsején elinduló mediációs eljárásokról a hivatalos statisztikát az Igazságügyi Hivatal gyűjti.¹⁰

Az igazságügyi hivatalok 2007-ben 2451 ügyben folytattak közvetítői eljárást. 2008 első felében 1537 ügyben indítottak közvetítői eljárást, és még ebben az időszakban ebből 1488-at, azaz mintegy 97%-ot sikerült is befejezni.

Kutatásunk szempontjából lényeges, hogy *az ügyek csaknem kétharmadát az ügyészségek utalták mediációra 2007-ben* (1. számú ábra).



¹⁰ Ezúton szeretnénk megköszönni dr. Törzs Edit segítségét.

Megyei megoszlás

A mediációra küldött ügyek megyei megoszlása fontos kiindulási pont abban a tekintetben, hogy vizsgálni tudjuk, ki és miért alkalmazza, vagy nem alkalmazza a mediációt.

2007-ben a legtöbb elrendelés *Budapesten, Pest, Veszprém, Bács-Kiskun, Heves és Borsod-Abaúj-Zemplén megyében* történt (1. számú táblázat).

1. számú táblázat

A közvetítői eljárásban érintett ügyek megyei megoszlása (2007)

megye	ügyek száma
Baranya	328
Bács-Kiskun	146
Békés	84
Borsod-Abaúj-Zemplén	136
Budapest	377
Csongrád	152
Fejér	87
Győr-Moson-Sopron	49
Hajdú-Bihar	110
Heves	166
Jász-Nagykun-Szolnok	85
Komárom-Esztergom	46
Nógrád	27
Pest	167
Somogy	67
Szabolcs-Szatmár-Bereg	83
Tolna	33
Vas	40
Veszprém	241
Zala	27

Csalóka azonban csak ezeket az adatokat vizsgálni, és ebből vonni le következtetéseket. Egyebek között azért is, mert bár például *Budapesten* tizenöt-ször több esetben alkalmazták a mediációs eljárást, mint *Nógrád* megyében, összességében, más mutatókhoz viszonyítva *Budapest* mégsem áll ilyen előkelő helyen. A közvetítői eljárás alkalmazását éppen ezért érdemes szélesebb kontextusba

helyezni, és az eljáró hatóságok munkájának más adataival, illetve a bűncselekmények megyei megoszlásával is összevetni.¹¹

A statisztikai mutatók elemzésénél már utaltunk arra, hogy 2007-ben jelentős számú ügyet (62%) ügyészségi határozat alapján rendeltek el. Ha azonban a megyei megoszlást megvizsgáljuk, *Békés, Tolna* és *Budapest* esetében a bírósági elrendelések száma magasabb.

Gyakori érvként hangzik el a csekély számú alkalmazás esetén, hogy adott megye amúgy is kisebb, kevesebb a lakos, a bűncselekmény, illetve más oldalról nézve, a kiemelkedő lakosságszámú megyék esetében a nagy mediációs esetszám valójában nem is olyan kedvező, mint látszik. Ennek vizsgálatára elvégeztük a megyék mediációs esetalkalmazási kedvének és a vádemelések, a bűncselekmények, illetve lakosság számának összehasonlítását.

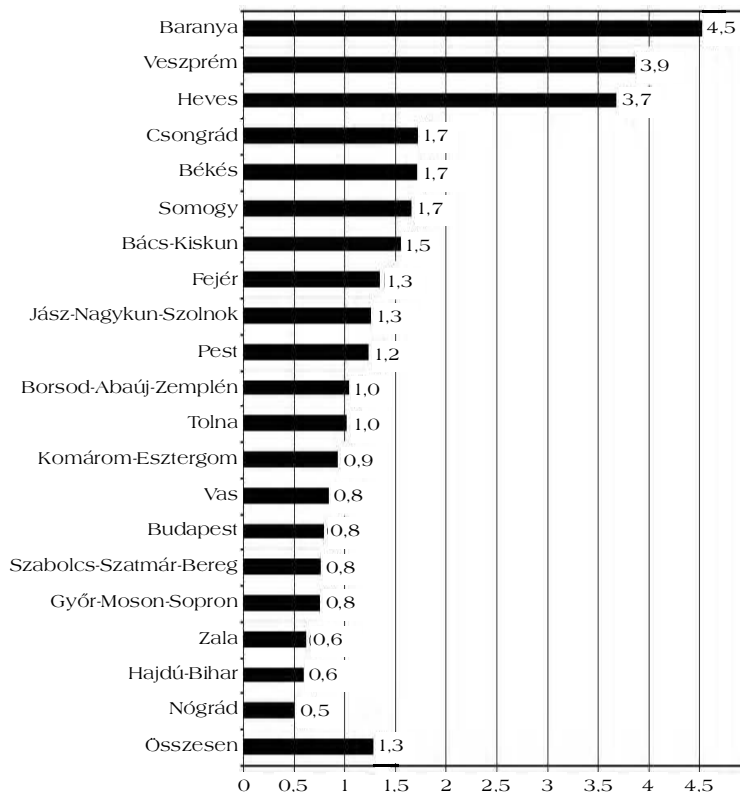
Ha a vádemelések számához viszonyítjuk a mediációs eljárásra küldött ügyek számát, jól látható: 2007-ben *Baranya, Veszprém* és *Heves* megyéből küldtek jelentős számú ügyet mediációra, míg az átlagnál jóval kevesebb esetben történt közvetítés *Zala, Hajdú-Bihar* és *Nógrád* megyében (2. számú ábra).

Ha az ismertté vált bűncselekmények számához viszonyítjuk a közvetítői eljárásra utalt ügyek számát, látható, hogy az összes bűncselekmény csaknem 0,6%-át utalták mediációra. Ennél jóval magasabb arányban rendelték el ezt a diverziós eljárást *Veszprém, Baranya, Heves, Csongrád* és *Bács-Kiskun*, míg az átlagnál jóval kevesebbszer *Zala, Nógrád, Győr-Moson-Sopron* megyében (3. számú ábra).

Az említett adatokat támasztja alá az is, ha százezer lakosra vetítjük a 2007-ben mediációra küldött ügyek számát. Ez is azt mutatja, hogy *Baranya, Veszprém, Heves, Csongrád* és *Bács-Kiskun* megyében jelentős, országos átlag feletti a közvetítésre küldött ügyek aránya. Míg sereghajtónak e szerint továbbra is *Tolna, Nógrád, Győr-Moson-Sopron* és *Zala* megye bizonyult.

¹¹ Lásd erről bővebben: Koltai Júlia: A 2007. év mediációs ügyeinek vizsgálata. In: Iványi Klára (szerk.): i. m.

2. számú ábra

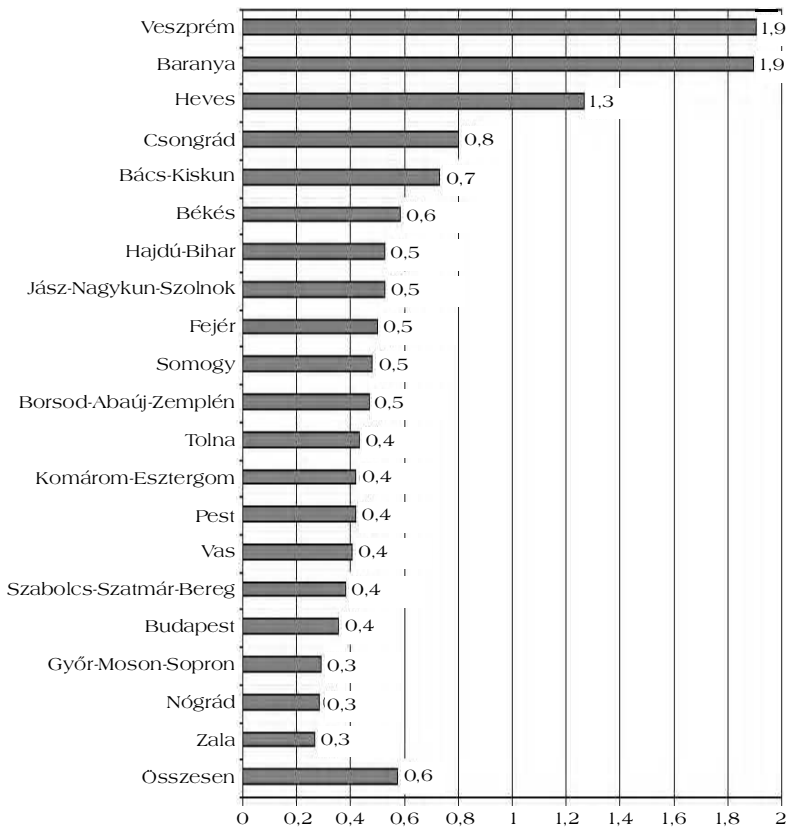
A közvetítői eljárásra utalt ügyek száma a vádemelésekhez viszonyítva (%)

A megyei megoszlás bemutatását árnyalnunk kell azzal is, hogy maguk az elrendelő szervek is nagyfokú eltéréseket mutatnak, csakúgy, mint az egyes megyék, hiszen megyéken belül is lehetnek differenciák.

Magyarországon 298 olyan igazságügyi intézmény van, amely közvetítői eljárást kezdeményezhet (ebből 214 helyről érkezett eset az első évben). Az első év tapasztalatai alapján elmondható, hogy jellemzően a mediációs esetek elsődleges forrásai a helyi szintű in-

3. számú ábra

Az ismertté vált bűncselekmények és a mediációs ügyek aránya megyei megoszlásban (2007)



tézmények, hiszen az ügyek 97%-a 2007-ben a városi bíróságokról, ügyészségekről érkezett.¹²

Ennek az aránytalanságnak az okait a kerekasztal-beszélgetések során igyekeztük feltárni.

¹² Uo. 69. o.

Terheltek szerinti megoszlás

A közvetítői eljárást mind a fiatalok, mind a felnőttek esetében lehetővé teszi a törvény, de a statisztika szerint az elrendelők jellemzően a felnőttek esetében élnek ezzel a diverziós lehetőséggel (4. számú ábra).



2007-ben 299 fiatalkorú ügyében volt mediációs eljárás: azaz 2006 összes ismertté vált fiatalkorú bűnelkövetőjéhez képest (11 287) elenyésző számban (2,7%).

Összehasonlításként 2007-ben az összes terhelte 12%-a volt érintett mediációban. Más országok gyakorlatában a kezdetekben éppen a fiatalok ügyeire helyezték a hangsúlyt. Ezzel szemben

ezek az adatok azt sugallják, hogy a magyar jogalkalmazók nem preferálják a fiatalok esetében ezt a lehetőséget.

Kiemelendő, hogy Borsod-Abaúj-Zemplén, Csongrád és Veszprém megye jelentős számban utalta a fiatalok terhelte ügyeit mediációra, míg például Budapest, Tolna, Bács-Kiskun, Komárom megye igen keveset, sőt Nógrád megyében 2007-ben egyetlen fiatalok ügyét sem találták alkalmasnak közvetítésre.

A sértettek szerinti megoszlás

2007 gyakorlata alapján elmondható, hogy az esetek háromnegyedének csupán egy sértettje volt. A megyék gyakorlata ebből a szempontból egységesnek mutatkozott.

Az összes sértett kb. 1%-a tapasztalhatta meg 2007-ben a mediációs eljárást. Ennél magasabb arányban vonták be a sértetteket a közvetítésbe Veszprém, Baranya és Heves megyében (2%-nál magasabb arányban), míg Zala, Vas, Szabolcs-Szatmár-Bereg megye és Budapest esetében nagyon alacsony a közvetítői folyamatban

részt vevő sértettek száma a megyében lévő összes sértetthez képest (kevesebb mint fél százalék).

A közvetítői eljárásban részt vevő sértettek tekintetében megemlítendő, hogy Győr-Moson-Sopron, Pest és Szabolcs-Szatmár-Bereg megyében 2007-ben nem volt olyan eset, amelyben jogi személy is részt vett volna. Békés megye gyakorlatában azonban az első évben az esetek csaknem kétharmadában a sértett jogi személy (is) volt.

A sértettek nemenkénti megoszlása alapján elmondható, hogy a nők inkább a személy elleni, míg a férfiak inkább a közlekedési deliktumok során vettek részt közvetítői eljárásban.¹³

Bűncselekmény szerinti megoszlás

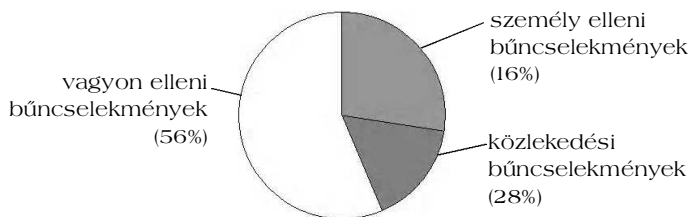
2007-ben a mediációra utalt ügyek több mint fele vagyon elleni, 28%-a közlekedési és 16%-a személy elleni deliktum volt (5. számú ábra).

Ezek között a leggyakrabban: a lopás, a közúti baleset gondatlan okozásának vétsége, a súlyos testi sértés, a rongálás, a sikkasztás, valamint a csalás eseteiben alkalmazták a közvetítői eljárást.

Az összes ismertté vált *vagyon elleni* cselekmény fél százalékában rendeltek el közvetítői eljárást. A *közlekedési* bűncselekmények körében a vagyon elleniekhez képest jóval nagyobb arányban, az összes közlekedési bűncselekmény 3, míg a *személy elleni* deliktumok 2,3%-ában történt közvetítés.

5. számú ábra

A 2007. évi határozatok bűncselekménytípusok szerinti megoszlása



¹³ Uo. 86. o.

Az első év gyakorlata alapján tehát a bűncselekményi kört tekintve igen változatos képet kapunk abból a szempontból, hogy a megyékben milyen ügyekben rendelnek el közvetítői eljárást. Van olyan megyék, amelyek az összes elrendelt mediáció deliktumokhoz viszonyított arányát tekintve az országos átlagnál ritkábban (14 átlag alatti megye van), bizonyos ügytípusok tekintetében azonban az országos átlagnál gyakrabban rendeltek el mediációt.¹⁴

Befejezettség szerinti megoszláseredményesség

2007-ben több mint 1500 ügyben született megállapodás. Ezek kétharmada anyagi jellegű volt. Megemlítendő, hogy a megállapodások 21%-ában „csak” bocsánatkérésre került sor. A teljesülést tekintve már az első évben megnyugtató adatokkal találkozunk. A közvetítői eljárás csupán az esetek 15%-ában volt eredménytelen.

A vádemelés elhalasztására 2007-ben a mediációs esetek 2,2%-ában került sor. A már idézett IRM-vizsgálatban tartalomelemzést is végeztek a kutatók, amelyből ki kell emelnünk, hogy az elemzett iratok több mint felében a *jogszabályi feltételek hiánya* miatt történt elutasítás!¹⁵ Mindez arra utal, hogy a jogszabály ismeretében a jogalkalmazók körében mutatkoznak hiányosságok.

Az ügyészégi esetekre vonatkozó statisztikák

A továbbiakban az ügyészegről közvetítői eljárásra utalt ügyek jellemzőivel foglalkozunk.¹⁶

A 2. számú táblázat mutatja a mediációra utalt ügyek száma mellett azok eredményességét is: azaz a megegyezés utáni vádemelések, a vádemelés-elhalasztások, illetve a megszüntetések számát.

14 Erről bővebben lásd: Uo. 78–80. o.

15 Erről bővebben lásd: Iványi Klára: i. m. 133. o.

16 Az adatokat a Legfőbb Ügyészség 2007. évi bűnügyi ügyforgalmi statisztikája szerint mutatjuk be. Megjegyzendő, hogy az 1559 ügyből 852-re vonatkozóan vannak adataink.

A táblázatban látható, hogy 2007-ben ügyészi szakban a legtöbb közvetítői eljárásra utalás *Baranya* megyében és *Budapesten* történt, és a mediáció utáni megszüntetések száma is *Baranyában*, valamint *Veszprém* megyében volt a legmagasabb.

Az abszolút számok mellett azonban érdemes a százalékos megoszlást is megvizsgálni.

Az ügyészi szakban elrendelt 2007. évi közvetítői eljárások 40,7%-a átlagosan *eredményes* volt, és csupán 10,8%-ukban történt utólag vádemelés az adatszolgáltatás időpontjáig. Ennél magasabb (50% fölötti) arány mutatkozik *Baranya*, *Tolna*, *Hajdú-Bihar*, *Veszprém*, *Bács-Kiskun* megye gyakorlatában. Ha nem szüntették meg az eljárást, vádat emeltek, és a bíró vette figyelembe a mediáció során született megállapodást. A 10,8%-os átlagos vádemelési arányt meghaladó százalékokat találtunk *Zala*, *Veszprém*, *Szabolcs-Szatmár-Bereg*, *Heves*, *Borsod-Abaúj-Zemplén* és *Győr-Moson-Sopron* megyében is. Rosszabb mutatókat jelez *Békés* megye, ahol az utólagos vádemelések aránya 47,1% volt az összes mediációs esethez képest. Ez arra enged következtetni, hogy a megyében kevésbé volt sikeres a mediáció első éve: ebben a nem megfelelő ügyek kiválasztása is szerepet játszhatott. Ennek mélyebb feltárása további kutatást igényel.

Az első év rendelkezésre álló adatai alapján elmondható: *Tolna*, *Komárom-Esztergom* és *Pest* megyében az esetek kiválasztása és a sikeres mediáció következtében a közvetítői eljárás után gyakorlatilag nem történt vádemelés.

2007-ben a mediációs esetek 2,2%-ában került sor vádemelés elhalasztására. Magas a vádemelés-elhalasztások aránya *Tolna*, *Hajdú-Bihar*, *Győr-Moson-Sopron* és *Komárom-Esztergom* megyében. Azaz ezekben a megyékben a mediációs eljárás során aláírt megállapodás teljesítése fél évnél hosszabb időt vett igénybe.

Vádemelés elhalasztására gyakorlatilag nem került sor az első év gyakorlatában *Pest* megyében, valamint *Budapesten*, és ritkábban fordult elő *Békés* és *Borsod-Abaúj-Zemplén* megyében is.

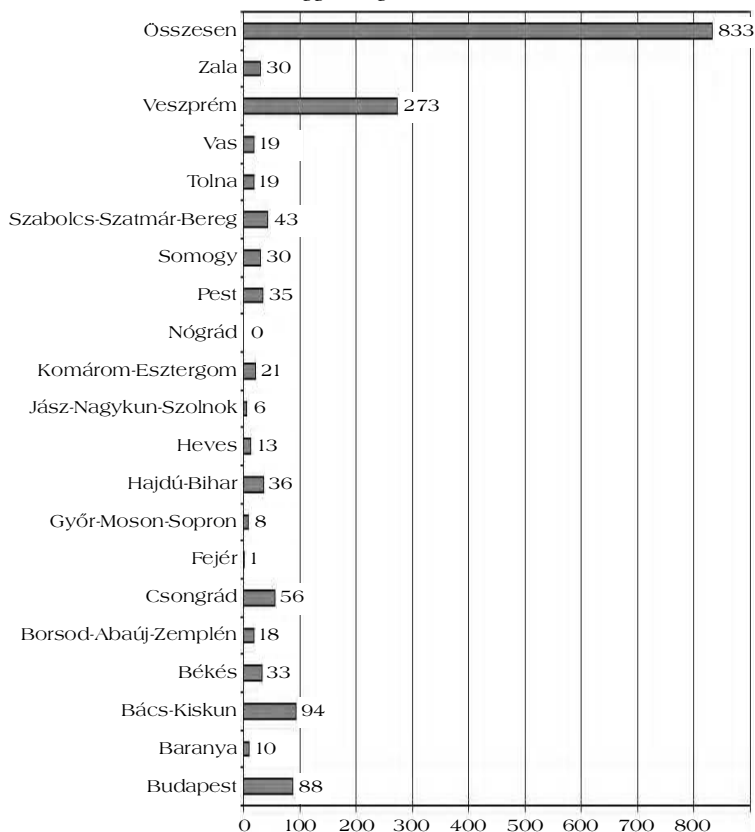
Az ügyészségnek több esetben is el kellett utasítania a közvetítői eljárás iránti kérelmet. Ez 833 alkalommal fordult elő 2007-ben. A 6. számú ábra adatai alapján elmondható, hogy az összes eluta-

2. számú táblázat
 Az ügyészség által közvetítői eljárásra utalt esetek eredményessége
 megyei megoszlás szerint

	közvetítői eljárás után				közvetítői eljárásra utalt esetek történet
	eljárás ügyészi megszüntetéséből	eredményesség-góc tekintettel		vádemelés elhalasztása	
		eredményesség-góc tekintettel	eredményesség-góc tekintettel		
Budapest	1	38	1	15	156
Baranya	0	123	5	18	221
Bács-Kiskun	3	56	5	9	106
Békés	0	11	0	16	34
Borsod-Abaúj-Zemplén	1	47	1	16	109
Csongrád	0	33	0	3	100
Főjér	1	23	0	2	66
Győr-Moson-Sopron	0	9	2	4	29
Hajdú-Bihar	1	54	7	11	100
Héves	1	45	7	21	120
Jász-Nagykun-Szolnok	0	18	0	6	68
Komárom-Esztergom	0	11	2	0	29
Nógrád	1	9	0	2	22
Pest	0	20	1	1	118
Somogy	1	25	2	6	54
Szabolcs-Szatmár-Bereg	1	22	1	9	48
Tolna	1	6	1	0	11
Vás	0	8	0	1	21
Veszprém	1	69	0	25	128
Zala	0	8	0	4	19

6. számú ábra

**A közvetítői eljárásra irányuló kérelem elutasítása
megyei megoszlásban**



sítás egyharmada Veszprém megyében történt. Jelentős még az elutasítások száma Bács-Kiskun megyében és Budapesten is. Az okok között említhető a téves rendőri gyakorlat: a mediáció lehetőségére szinte minden – így például a törvényileg eleve kizárt – esetben történt figyelmeztetés, amely természetesen felkeltette mind a terhelt, mind a sértett érdeklődését (erről később).

Az ügyészségek munkájával kapcsolatban érdemes még egy szempontot megvizsgálni: az ügyészség által nem javasolt, de a bí-

róság által alkalmasnak vélt ügyek (közvetítói eljárásra utaló bírósági határozatok) utóéletét. A bíróságok 377 esetben döntöttek úgy, hogy közvetítói eljárásra utalnak olyan ügyet, amelyet az ügyész még korábban nem tartott arra alkalmasnak.

A 377 eset 70,2%-át az ügyészek tudomásul vették. De ennél nagyobb arány is előfordult. Az összes bírói közvetítói eljárásra utalást tudomásul vették a *Borsod-Abaúj-Zemplén*, *Hajdú-Bihar*, *Heves*, *Jász-Nagykun-Szolnok*, *Nógrád*, *Tolna* és *Zala* megyei ügyészségek. A legtöbb fellebbezést *Bács-Kiskun* és *Békés* megyében jelentették be (51-50%), de átlag feletti a fellebbezések aránya *Szabolcs-Szatmár-Bereg*, *Veszprém* megyében, továbbá *Budapesten* (3. számú táblázat).

3. számú táblázat

A közvetítói eljárás és a vádemelés-elhalasztás gyakorlata a statisztika alapján

	közvetítói eljárásra utaló bírósági határozat	az ügyész tudomásul vette	az ügyész fellebbezést jelentett be
Budapest	129	83	44
Baranya	42	31	11
Bács-Kiskun	27	13	14
Békés	4	2	2
Borsod-Abaúj-Zemplén	7	7	0
Csongrád	37	23	7
Fejér	13	11	2
Győr-Moson-Sopron	5	4	1
Hajdú-Bihar	6	6	0
Heves	1	1	0
Jász-Nagykun-Szolnok	7	7	0
Komárom-Esztergom	8	6	2
Nógrád	3	3	0
Pest	20	19	1
Somogy	8	7	1
Szabolcs-Szatmár-Bereg	20	12	8
Tolna	5	5	0
Vas	14	11	2
Veszprém	19	12	7
Zala	2	2	0
Összesen	377	265	102

A közvetítói eljárás és a vádemelés-elhalasztás gyakorlata a statisztika alapján

A vádemelés elhalasztása és a közvetítói eljárás egymással konkuráló jogintézmények. Úgy tűnik, hogy ezek alkalmazása nem egyöntetű, az egyes ügyészségek között gyakran jelentős eltérés mutatkozik. Vannak olyan megyék, ahol az egyik, vannak, ahol inkább a másik intézményt helyezik előtérbe (7. számú ábra).

A korábbi, a vádemelés elhalasztásának vizsgálata kapcsán felvetődő optimista elképzelések, amelyek a resztoratív megoldások gyakoribbá válását remélték a jogszabály adta lehetőségek tágításától, eddig még nem látszottak beigazolódni. Egyértelműen pozitívnak tekinthető azonban, hogy a jóvátétel alkalmazása, különös tekintettel a materiális jóvátételre, hangsúlyosabbá válhatott a közvetítói eljárás folyamán.

A statisztikai adatok szerint az abszolút számok azt mutatják, hogy a mediáció első évében csupán *Baranya* és *Veszprém* megyében alkalmazták ezt az eljárást inkább, mint a vádemelés elhalasztását, vagyis a jóvátétel a sértett részére még nem döntő érv a közvetítói eljárás alkalmazása érdekében.

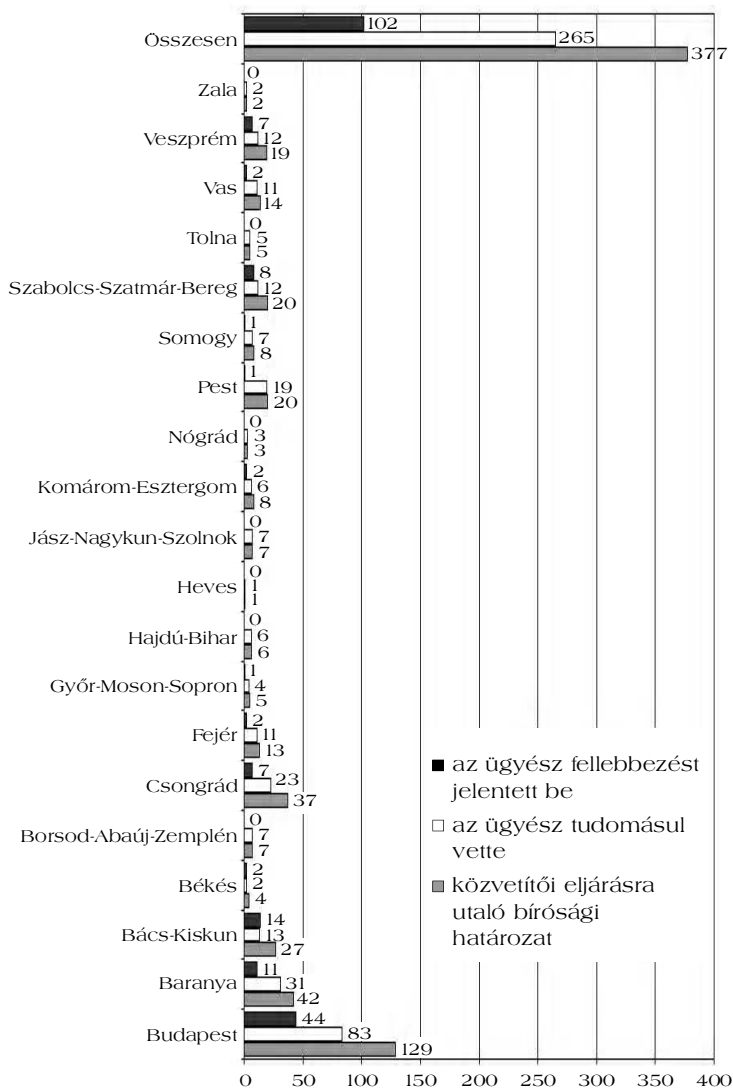
Az abszolút számokat érdemes összehasonlítani a vádemelések alakulásával is.

Az összes vádemeléshez viszonyítva 2,6%-ban alkalmazták a *vádemelés elhalasztását*, 1,3%-ban, vagyis feleannyi esetben a *közvetítói eljárásra* utalást.

A *vádemelés elhalasztását* kiemelkedő arányban alkalmazzák *Jász-Nagykun-Szolnok* és *Heves* megyében, de jelentős arányban *Somogy*, *Békés*, *Győr-Moson-Sopron* és *Baranya* megyében is. Utóbbi azért érdekes, mert ugyanitt az országos átlaghoz képest négyszer magasabb arányban rendelik el a mediációt is, ami arra enged következtetni, hogy *Baranyában* a jogalkalmazók preferálják a diverziós eljárásokat. Ugyanez jellemző *Heves* megyére is: a vádemelés elhalasztását az országos átlagnál jóval magasabb arányban alkalmazzák, és jelentős számban került sor közvetítói eljárásra utalásra is.

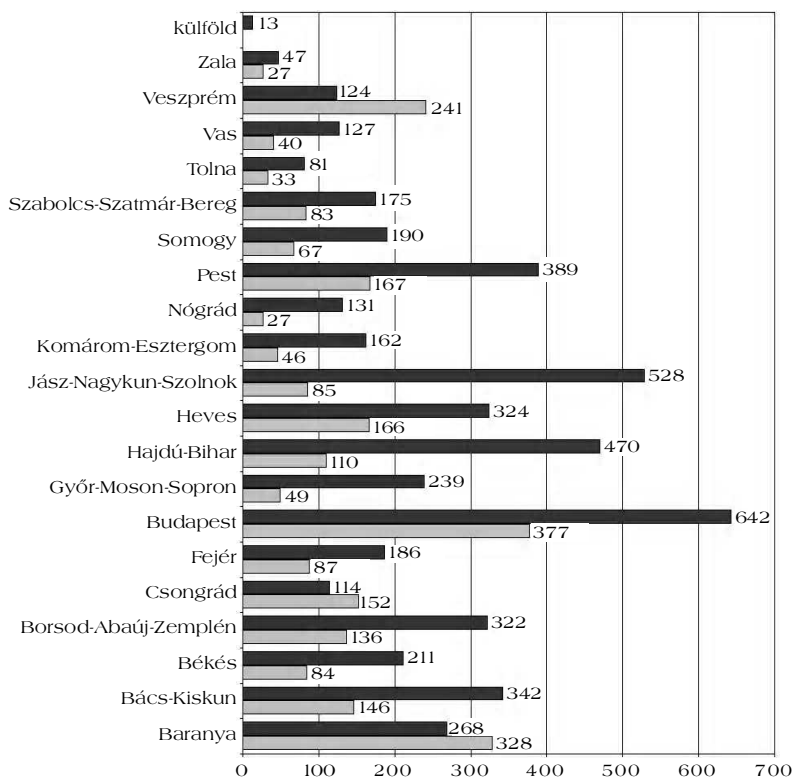
7. számú ábra

A közvetítői eljárásra utaló bírósági határozatok ügyészi megítélésének megyénkénti megoszlása



8. számú ábra

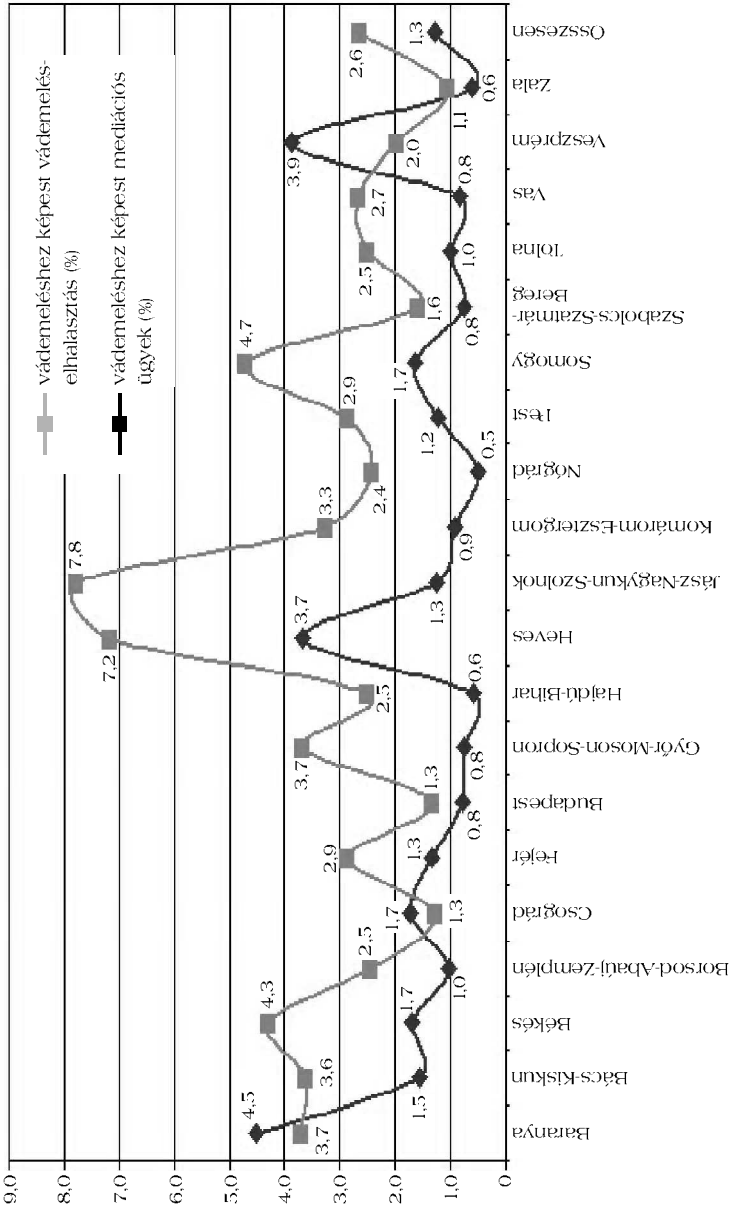
A mediációt és a vádemelés-elhalasztást tartalmazó ügyek aránya a vádemelésekhez képest (2007)



A közvetítői eljárást 2007-ben a legnagyobb arányban Veszprém, illetve Baranya megye alkalmazta. Átlag feletti arányban történt mediációra utalás Békés, Csongrád és Somogy megyében is.

A vádemelésekhez viszonyítva ezeket a diverziós eljárásokat a legkevésbé Szabolcs-Szatmár-Bereg, Zala megyében és Budapesten alkalmazzák. Kiemelendő még Nógrád és Hajdú-Bihar megye is: miközben az országos átlagnál csak kis eltérés mutatkozik a vádemelés elhalasztását illetően, a mediációs ügyek csekély száma szembetűnő (9. számú ábra).

9. számú ábra
 A mediációt és a vádemelés elhalasztási tartalmazó ügyek aránya
 a vádemelési képest (2007)



Az első év gyakorlatából úgy tűnik, hogy sok ügyészség idegenkedik az új jogintézménytől, és szívesebben alkalmazza a már ismert vádemelés elhalasztását. Ez egyértelműen rámutat arra, hogy a szemléletváltozás elősegítése érdekében hangsúlyt kell helyezni az új eljárások megismertetésére, pozitívumainak hangsúlyozására.

Az ügyészi kerekasztal-beszélgetések eredményei

Az empirikus kutatás, mint arról szó volt, nem a hagyományos aktafeldolgozós módszeren alapult, hanem a mediációs eljárásokban az alkalmazás első évében gyakorlati tapasztalatot szerző ügyészekkel folytatott fókuszcsoportos beszélgetéseken. Az aktafeldolgozás mint módszer ugyanis ebben az esetben nem lett volna hatékonyan alkalmazható abban a feladatban, amelyet célul tűztünk ki magunknak, nevezetesen, hogy leszűrjük az első alkalmazási év tapasztalatait, megnézzük, hogy a mediáció kapcsán melyek azok a pontok, amelyekkel érdemes behatóbban foglalkozni ahhoz, hogy az még eredményesebb legyen. Az első megbeszélést 2008 májusában, a másodikat pedig 2008 októberében tartottuk. A beszélgetéseken az összes megye képviseltette magát.¹⁷

Az első találkozón a megjelentek ismertették saját tapasztalataikat, és körvonalazták azokat a felvetődő kérdéseket, amelyek a jogalkalmazáskor segítik vagy éppen akadályozzák őket. A második megbeszélésen részt vettek az Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium, az Igazságügyi Hivatal, valamint az Országos Rendőr-főkapitányság képviselői¹⁸, és segítségükkel kerestük a megoldásokat a felvetődő problémákra.

17 A májusi megbeszélésen Nógrád és Heves megye képviselői nem tudtak személyesen megjelenni, de megküldték a felvetésekre vonatkozó részletes véleményüket, amelyet e tanulmány is tartalmaz.

18 Az IRM részéről dr. Opóczy László, az IH részéről dr. Kóta Tünde, az ORFK Bűnügyi Főigazgatóság részéről pedig dr. Angel Attila segítette a munkánkat.

Mint az már a statisztikai adatok elemzéséből világosan látszott, a közvetítői eljárás alkalmazása még az e tekintetben viszonylag kedvező képet mutató megyékben is meglehetősen eltérő.¹⁹

Az első év gyakorlatában tapasztaltak és a korábban bemutatott statisztikai mutatók alakulásában, hipotézisünk szerint, szerepet játszik, hogy az elrendelő szervezetben *fenntartások* vannak az új jogintézménnyel szemben, és személyes attitűdjük befolyásolja az alkalmazás gyakoriságát; miközben a jelentős *információhiány*, *bizalmatlanság* és a jogalkotási anomáliák eltérő jogértelmezési gyakorlatot eredményeznek.

A felvetődő kérdések összefoglalása

A kerekasztal-beszélgetések egyik jelentős eredménye az volt, hogy megfogalmazódtak azok a problémák, amelyek a mediációt érintve szerepet játszottak az eltérő megyei gyakorlatok kialakulásában. Ezek széles körben érintették a közvetítői eljárást.

Ezek a problémák öt pontban foglalhatóak össze:

- *A jóvátétel mértékének megfelelése*: problémát jelent az ügyészi munkában és a tettarányos reakció érvényesítésének igényében az, hogy mi számít valóban megfelelő jóvátételnek. Emellett, mit tehet az ügyész, illetve tehet-e valamit, amikor a felek esetleg olyan tartalmú egyezségben állapodnak meg, ahol az ügyészi megítélés szerint nincsen megfelelő, vagy nem teljes körű a jóvátétel, vagy esetleg egy anyagi kárnál egyáltalán nincs is materiális jóvátétel, hanem a sértett elfogadna egy bocsánatkérést is. Részben ez a szemlélet okozhatja, hogy a megállapodások során a vagyoni jóvátétel dominál. (De az is gondot okoz, ha nincs jóvátételt igénylő kár.)
- *A szóba jöhető bűncselekményi kör tekintetében*: az alkalmazásban fellelhető anomáliák jelentenek gondot (például a közlekedési bűncselekmények között található ittas vezetés vétségénél, mivel nincsen sértett, nem alkalmazható a mediáció, míg ha egy

¹⁹ Hasonló eredményre jutott Iványi Klára: i. m.

ilyen jellegű cselekmény súlyos testi sértést okoz, akkor igen). Az eljáró ügyészekben felvetődött a kérdés, hogy a büntető anyagi és eljárási jog helyesen jelölte-e ki a közvetítői eljárás alkalmazhatóságának határait, különös tekintettel a bűncselekményi körre, illetve az eljárás korlátaira. A családon belüli erőszak eseteit illetően kétségek merültek fel, egyrészt az eljárásban való önkéntességet, másrészt a létrejövő egyezségek tartalmának komolyságát illetően. Más szempontok alapján ugyan, de szintén komolytalannak minősült a közvetítés lefolytatása olyan esetben, amikor például a súlyos testi sértést okozó közlekedési balesetben elkövetőként a férj, míg sértettként a baleset során mellette ülő felesége vesz részt az eljárásban. Ezzel szemben ügyészi vélemények szerint vannak olyan cselekmények, amelyekben nem lehet alkalmazni ezt az eljárást, holott indokolt lenne. Ilyen például a *tartás elmulasztásának vétsége* (jelenleg kötelező a vádemelés elhalasztása, ha a terhelt vállalja, hogy fizet), a mediációval ugyanis „megkímélhetnénk a fizetni hajlandó terheltet attól, hogy egy éven át rendszeresen kelljen jelentkeznie a pártfogónál”, miközben a sértettel való találkozás is pozitív hatást gyakorolhatna rá. További bűncselekményeknél is alkalmazható lenne még: például a *garázdaság vétségénél*, vagy a Btk. XVII. fejezetében, különösen a III. cím alatti *pénzügyi bűncselekmények* között lehetne helye a közvetítői eljárásnak (ilyen például az *adócsalás* vagy a *készpénz-helyettesítő fizetési eszközzel visszaélés* bűncselekménye).

- Az *ügyészi meghallgatás szükségessége*: kérdéses, hogy mennyiben mozdítja/mozdíthatja elő a mediáció alkalmazását a törvény által megkívánt feltétel abban az esetben, ha a felek már korábban is egyértelműen nyilatkoztak a közvetítői eljárást illetően (miközben indokolatlan időhúzáshoz vezethet, nehezebbi nemcsak az eljáró ügyész, hanem a felek dolgát is).
- A *nyomozó hatósági gyakorlat* korrekciója (a Robotzsaru-rendszerrel kapcsolatos nehézségek): az adott ügyekben eljáró rendőrök a rendszer használatával gyakran automatikusan küldik el az ügy érintettjeit mediációra, figyelmen kívül hagyva például

dául, hogy az ügyben a jogszabályi okok folytán kizárt a közvetítői eljárás. Ilyenkor felesleges kört kell futnia az ügyésznek, és ez értelmetlenül megnyújtja az eljárást. Emellett rossz tájékoztatást kapnak a felek, amelynek alapján kérik a mediációt.

- *A fiatalokróakkal kapcsolatos eljárások viszonylag csekély száma: szemben áll azzal a jogalkotói szándékkal, hogy a fiatalokú elkövetők körében fokozottan alkalmazzzák a mediációt. Az első alkalmazási év tapasztalatai azt mutatják, hogy a kezdeti lelkesedés után a fiatalokúakkal kapcsolatos mediációs esetek száma csökken. Ez több okra vezethető vissza, amelyek között szerepelnek a meghallgatással kapcsolatos technikai problémák is (például az ügyészi meghallgatást csak a fiatalokúak ügyésze fogantatosíthatja), és nyilván a már korábban felvetődő értelmezési kérdések is: például a jóvátétel megfeleltőségét illetően. Végtül kérdéses a várt nevelő hatás érvényesülése is, azaz a jogalkalmazók szkeptikusak a tekintetben, hogy mit nyújthat egy fiatalokúnak, és mennyire van jó hatással rá a közvetítés.*

Éppen az iménti okok miatt a fiatalokúak esetében az ügyészek többsége a vádemelés elhalasztásának intézményét jobb megoldásnak gondolja, hiszen nem látják garantálnak a mediáció során, illetve következtében a fiatalokú jó útra terelését. Félő lehet az is, hogy a jobb anyagi háttérű fiatalok materiális kártérítés esetén előnybe kerülnek a közvetítői eljárásnál. Az elhangzott vélemények szerint a vádemelés elhalasztása során az ügyésznek inkább lehetősége nyílik arra, hogy valóban a fiatal problémájára, az okokra reagáló szankciót alkalmazzon (például agressziókezelési vagy más speciális tréningen való részvétel előírásával stb.).²⁰ Az ügyészek

20 Ennek némileg ellentmond az a tény, hogy az OKRI-ban 2007-ben folytattott, a vádemelés elhalasztásával kapcsolatos kutatás eredményei szerint igen kevés ügyben írtak elő magatartási szabályt a határozatokban. Lásd erről: Barabás Tünde – Mészáros Ádám – Windt Szandra: A vádelhalasztás eredményessége és feltételei 2006-ban: aktafeldolgozás, különös tekintettel a megelőzés és az individualizálás szempontjaira. In: Virág György (szerk.): Kriminológiai Tanulmányok, 45. OKRI, Budapest, 2008, 193–238. o.

véleménye szerint azonban a fiatalkorúak esetében nem is életszerű az, hogy egy ismeretlen fiatal elkövető problémájára a sértett reagáljon: például erőszakos bűncselekményt megvalósító fiatalkorú esetében agressziókezelő tréninget javasoljon.

A statisztika száraz tényei alátámasztják az ügyészek által elmondottakat: a fiatalkorúak esetében sokkal szívesebben alkalmazzák a vádemelés elhalasztását, ennek fő oka, hogy az ügyészek számára nincsen „garancia” arra, hogy a közvetítés valóban hatással van vagy lehet a fiatalkorúra.

Konklúzió – javaslatok

A kerekasztal-beszélgetések és a statisztikai mutatók alapján beigazolódott hipotézisünk, és nyilvánvalóvá vált, hogy a közvetítői eljárás jogintézményének gyakorlatát és alkalmazását a jogszabályi és kezdeti gyakorlati problémák mellett szubjektív tényezők befolyásolják. Összességében elmondható, hogy bár a jelenlegi szabályozás lényeges változtatást nem igényel, kisebb, elsősorban gyakorlatorientált korrekciókat azonban mindenképpen érdemes megfontolni.

Megoldások

Az ügyésznek valójában nem feladata a felek közötti megállapodások vizsgálata. Erre sem a Be., sem pedig a közvetítői eljárásról szóló törvény nem hatalmazza fel. Ez az elterelési forma a magyar büntetőeljárásban gyakorlatilag az első intézmény, ahol az ügyész, élve diszcrecionális jogával, miután az esetet alkalmasnak találta a mediációra, a döntést valóban a feleknek engedi át saját ügyükben. Arra garanciaként, hogy az erősebbik fél (legyen az a tettes, de akár a sértett is), nem él vissza az erőfölényével, a mediátor részvétele szolgál az eljárás során, aki mindvégig felügyeli a kiegyezés folyamatát.

Az emlékeztető 420/e pontja szerint nincs helye a közvetítői eljárás elrendelésének, ha a bűncselekmény folytán, bármely okból, nem következett be jóvátételt igénylő eredmény (akár, mert a bűn-

cselekmény kísérleti vagy előkészületi szakban maradt), illetve a 420/f szerint, ha az elkövető a kárt már az eljárás korábbi szakaszában jóvátette, illetve a kár lefoglalással vagy egyéb módon megtért. Igaz ugyan, hogy a Be. 221/A § (3) bek. b) pontja azt kívánja meg, hogy a gyanúsított vállalja és képes legyen a kárt megtéríteni vagy a bűncselekmény káros következményeit jóvátenni, de éppen az utóbbi lehetőség foglalja magában, hogy a kérdéses esetekben sem zárható ki a mediáció. Hiszen a bűncselekmény nemcsak konkrét anyagi károkkal járhat, hanem mentális, emocionális és egyéb sérülésekkel is, sőt előfordulhat, hogy kizárólag csak ilyen jellegűvel. Ilyen esetekben azonban még sokkal inkább igénye lehet a sértettnek arra, hogy találkozzon az elkövetővel, és indítékait megértve, esetleg egy bocsánatkéréssel is megnyugodva zárja le magában az ügyet. Emellett ez a rendelkezés visszafogja a „megbánó” elkövetőt abban, hogy a sértettnek mielőbb jóvátegyje a kárt, noha ez nyilvánvalóan ellentétes a sértett érdekeivel.

A jogi szabályozáson túl a jogalkotó szándékának sem felel meg az ügyészi beavatkozás a jóvátételt illetően, így elvetendő az a beszélgetéseken felvetődött ötlet, hogy a közvetítői eljárás után az ügyész *felülvizsgálhassa a megállapodás tartalmát*, és ha súlytalanak érzi a tevékeny megbánást jelentő jóvátételi formát, akkor legyen lehetősége arra, hogy az ügyet ne megszüntetéssel, hanem vádemeléssel fejezhesse be. Ez ugyanis ellentétes a közvetítői eljárás céljával, hiszen így nem a felek oldanak meg megegyezésükkel a közöttük keletkezett konfliktust. Ki kell emelni, hogy a jóvátétel minőségét nem lehet hagyományos büntetőjogi gondolkodással „megmérni”.²¹

Figyelembe veendő szempont a 3/2007. BK X. pontja, amely szerint a terhelt által teljesített és a sértett által elfogadott kártérítés nem azonos a Btk. 137. § 5. pontja szerinti törvényi kárral, vagyis a megállapodásnak nem kell azonos nagyságúnak lennie, például a feljelentésben megjelölt kárösszeggel.

21 Az IRM szakértőjének állásfoglalása szerint.

A szóba jöhető *bűncselekményi kör* módosítását illetően: ezt a kérdést részben megoldja a várható büntetőjogi kodifikáció. Vagyis a sértettes bűncselekmények körében, a törvényi keretek között, szinte korlátozás nélkül lehetőség lesz majd a mediáció alkalmazására. A sértett nélküli cselekmények miatti anomáliát ez nem oldja meg, itt azonban továbbra is lehetőség lesz más, a korai elterelést/beavatkozást segítő eszközök igénybevételére, különös tekintettel az ügyészek körében szívesen fogadott, és szintén nevelő célzatú magatartási szabályokkal alkalmazható vádemelés-elhalasztásra.

Az ügyészi meghallgatás szükségessége: az ügyészségi meghallgatás sok esetben valóban formális és időigényes. Az ügyfeldolgozásra rendelkezésre álló harminc nap esetenként kevésnek mutatkozik arra, hogy az ügyész a meghallgatásokat megtartsa, az idézés nehézségei sokszor az ügyintézési határidő elhúzódásához vezetnek.

(Egyes vélemények szerint nagyon fontos, hogy az ügyész személyesen találkozzon a felekkel, akkor is, hogyha ők már korábban a rendőrségen úgy nyilatkoztak, hogy kívánják a mediációt. Más vélemények szerint, ez nem látszik minden esetben célszerűnek.) Vagyis van, amikor fontos, hogy az ügyész meghallgassa a feleket, de az esetek többségében elég lenne az, hogyha a felek már úgyis nyilatkoztak a közvetítésről, akkor elfogadnák. Ez nem zárná ki a meghallgatás lehetőségét a szükségesnek látszó esetekben, egyszerűsített felesleges idő- és energiapazarlástól kímélné meg az eljáró ügyészt és főként a feleket. Itt említendő meg az *ügyészi tájékoztatás kérdése* is. Felvetődött ugyanis, hogy a jogszabály szerint az ügyésznek tájékoztatnia kell a megjelenő feleket a mediációs eljárásról. Ez azonban sok esetben bonyolult és hosszadalmas. Ennek érdekében felmerült egy közérthető és részletes ismertető elkészítésének szükségessége az ügyészségen a tájékoztatásra megjelenő felek számára.

A Robotzsaru-rendszer nehézkessége a mediációban való részvételre vonatkozó kérdésben: a kihallgatási jegyzőkönyv mintájában szerepel a közvetítői eljárásra utalás, így sokszor olyan esetekben is előfordul mediációt érintő felvetés, amikor azt a törvény nem teszi lehetővé. Mint arról már szó volt, ezt erősítette meg az IRM

megbízásából készült vizsgálat is, amelyből kiderül, hogy az elemzett iratok több mint felében a *jogszabályi feltételek hiánya* miatt történt elutasítás.²² Ez szintén arra utal, hogy a jogszabály ismeretében hiányosságok mutatkoznak. Az ORFK részéről valóban megerősítették, hogy a figyelmeztetések formális jellegűek, sok esetben az érdektelen tanúkat is tájékoztatják a mediáció lehetőségéről. Ki kell emelni, hogy sok múlik a nyomozó felkészültségén, és ideális esetben ilyen hibának nem szabad előfordulnia. Ahhoz azonban, hogy valóban elkerülhetők legyenek ezek a tévedések, helyi szinten, oktatás keretében kell ezt a gyakorlatot megváltoztatni, mivel maga a rendszer alapvetően jó. A jövőbeni képzés kiszélesítésére a Rendőrtiszti Főiskola képviselője²³ a megbeszélésen ígéretet tett. Ezen felül az ORFK képviselője²⁴ kérte, hogy a problémát tapasztaló megyék jelezzenek, hogy ennek érdekében a szükséges lépések megtörténhessenek.

A fiatalokkal kapcsolatos eljárások csekély száma: egyszerű, de mégis nehezen megoldható technikai kérdés az ügyészi meghallgatás fokozott nehézsége, hiszen a meghallgatást ilyen esetekben a fiatalok ügyészének kell végeznie. Ez azonban néhány megye kivételével nagy problémát jelent, hiszen ilyenkor az eljáró ügyésznek alkalmanként akár több száz kilométert kell utaznia egy meghallgatás érdekében. Így ezekben az ügyekben nyilván kevéssé szívesen választják az ügyészek a mediációt. Korábban, a legfőbb ügyészségi állásfoglalás előtt a fiatalok elkövetőt a helyi megbízott ügyész is meghallgathatta. Kérdés, nem lenne-e jó megoldás ennek ismételt megengedése. Könnyíthetne az eljáró ügyész esetében a meghallgatás ismertetett, Be.-beli szabályának megváltoztatása is. (Bár nem lenne jó, ha ennek az lenne a következménye, hogy a meghallgatás technikai okból maradna el, és nem pedig az ügyésznek az ügy megismerése utáni döntése folytán.) A jóvátétel megfelelőségének a kérdését már kifejtettük, ezért arra

22 Erről lásd bővebben: Iványi Klára: i. m. 133. o.

23 dr. Németh Zsolt, az RTF Közbiztonsági Tanszékének vezetője.

24 Dr. Angel Attila.

csak annyiban térnénk ki ismét, hogy a fiatalkorúak körében fokozott szerepe lenne az úgynevezett egyéb jóvátételi formák alkalmazásának, amelyre egyébként az egyes megyékben igen jó példákat találtunk (például a megrongált kerítés helyreállítása, bevásárlókoszik tisztítása). Végül a várt nevelő hatás is éppen az ilyen, egyéb megoldásokkal (a kivágott fák újratelepítése során a sértettek meleg ebédet főztek az elkövetőknek, vagy a nevezetes közös pecázás, amelynek során a felek nemcsak megbékéltek, de barátságot is kötöttek) gyakorolhat kimondottan jó hatást a fiatal elkövető személyiségére, nem beszélve arról, hogy szembesülhet azzal a sérellemmel, amit valójában okozott.

A Legfelsőbb Bíróság BK 67. számú véleménye alapján az utóbbi időben több ügyben is előfordult, hogy az okozott kár nyomozati szakban történő megtérítése után mégis közvetítői eljárásra utalás történt az ügyben, figyelemmel a *Btk.* 36. §-ára, amely az okozott kár megtérítésén túl *lehetővé teszi* a bűncselekmény káros következményeinek egyéb módon történő jóvátételét is. Utóbbi fordulat teljesülése a közvetítői eljárásban a tevékeny megbánás elégséges feltétele. Ügyészi oldalról azonban felvetődött az is, hogy „azzal, hogy a gyanúsított a közvetítői eljárásban foglaltak szerint eleget tesz kárenyhítési kötelezettségének, kivonja magát a büntetőjogi értelemben vett felelősség alól, és büntetőjogi eszközökkel valójában polgári jellegű reparáció történik”.

Konkrét feladatok

Tájékoztatás a szemléletváltás érdekében

A kutatásból egyértelműen kiderült, hogy az eljáró ügyészek személyes attitűdje, valamint a helyi vezető hozzáállása jelentős szerepet játszik abban, milyen mértékben kerül sor az adott ügyészégen a mediáció alkalmazására. Ezt a tapasztalatot az ügyészek maguk is megerősítették. Tény, hogy ez a fajta intézmény ellentetes a hagyományos ügyészi szerepfelfogással, és érthetők a vele kapcsolatban felhozott kételyek. Az sem elhanyagolható, hogy a gyakorlati megoldatlanságok is nehezítik a pozitív hozzáállást.

Az ügyészek negatív tapasztalatait tükrözi a következő álláspont: „a mediáció folyamatának kezdetekor még együttműködő gyanúsítottak egy része egyszerűen nem vesz tudomást vállalt kötelezettségeinek teljesítéséről, így pár hónapnyi vargabetűvel a büntetőeljárás visszatér az eredeti kerékvágásba, a végeredmény ugyanaz lesz, csak későbbre datálva, bürokratikusán jelentősen megterhelve a büntetőeljárásban részt vevő szereplőket”.²⁵

A szemléletváltást nagyban segítheti, ha az ügyészek személyesen részt vesznek mediációs ülésen, ily módon személyes tapasztalatot szerezve a közvetítés tényleges lebonyolításáról. Ilyen megoldásra jó példákat találhattunk több megyében is. Ezekben a megyékben a pozitív hatás is jól mérhető volt az esetek számának növekedésében.

Az attitűdök kialakításában szintén nagyon jelentős szerepe van a képzésnek, amelynek során az ügyészek megismerhetik a mediáció tényleges előnyeit, céljait, hazai és külföldi tapasztalatait. Ezt célozza egyébként a már említett OIT-határozat²⁶ is. Erre jó példa a Magyar Ügyészképző Központ titkárképzése is, amelyben már több éve a tantervi keret része a mediáció.

Fontos lenne a szélesebb közvélemény tájékoztatása is erről a jogintézményről, hiszen az ügyek nagy többségét eddig hivatalból küldték mediációra, ebből arra lehet következtetni, hogy a sértettek és a terhelteknek sincs elegendő információjuk.

A mediáció sikeres alkalmazásának feltétele a közvetítés lehetőségének elfogadtatása a közvetlen érintettekkel, a tétlessel és az áldozattal. Jelenleg éppen ez tűnik legkényesebbnek a mediáció sikerét illetően. Eddig ugyanis a közvetítői eljárás elfogadtatása mint a büntetőügy lezárásának lehetséges másfajta módja hivatalosan elmaradt. Miközben az e kutatási területtel foglalkozó szakemberek az egyetemeken, illetve a szakmai továbbképzéseken különböző formában már évek óta oktatják a mediáció alapkérdéseit, a laikus polgárok felvilágosítása érdekében igen kevés történt, és a „köz vélemény-

25 Ügyészi vélemény.

26 191/2008. (IX. 9.) OIT határozat.

nyét”, amelyet már a jogszabály megalkotása előtt kellett volna ismerni, sem kérdezte meg senki. Külföldön ismertek és alkalmazottak az ügynevezett attitűdvizsgálatok a lakosság körében, amelyek a népeség büntetési attitűdjét, illetve annak változásait kísérik figyelemmel.²⁷ Néhány hazai kutatás az elmúlt évek során érintette lakosság mediációhoz való viszonyulásának kérdéseit. Ezek azt az eredményt hozták, hogy a lakosság egésze, illetve a vizsgált területek polgárai nem utasítják el az egyezség gondolatát, de nagyfokú körükben a bizonytalanság.²⁸ Az ilyen vizsgálatok alapjai lehetnek egy felvilágosítási stratégia kidolgozásának.

A felvilágosítás körében kiemelten fontos lenne a gyakorlatban az is, hogy *minden sértetti idézéshez csatoljanak egy tájékoztatót*, illetve egy részletes ismertetőt. Ez segítené az ügyész teljes körű tájékoztatási kötelezettségének teljesítését az érintettek jogairól, a folyamat jellegéről és a közvetítői eljárás sikerességének, illetve sikertelenségének lehetséges következményeiről (emlékeztető). Ennek a tájékoztatónak a kidolgozására az OKRI felajánlotta együttműködését az Igazságügyi Hivatal számára. Ez amellet, hogy jelentősen csökkenthetné az eljáró ügyész erre a feladatra fordítandó idejét, elősegíthetné, hogy a sértettek tisztában legyenek azzal, hogy „mást” is kérhetnek a pénzen túl.

A sikeres mediációhoz nélkülözhetetlen az ügyészeknek az Igazságügyi Hivatallal, illetve a közvetítőkkal történő együttműködése és személyes kapcsolattartása.

27 Julian Roberts – Mike Hough: *Changing Attitudes to Punishment, Public opinion, crime and justice*. Willan Publishing, Cullompton, 2002

28 Az eredmények megerősítették azt a tény is, hogy a sértettek megbocsátási hajlandóságát, a kárhelyreállítás mint „a büntetés helyettesítésének eszköze” elfogadását, igen sok körülmény befolyásolja. Mindezek ellenére biztató jel, hogy a megkérdezetteknek csak körülbelül a fele utasította el a resztoratív megoldást saját esetében. Elfogadása nélkül ugyanis a közvetítés, miként az a korábbi civil jogi területeken, a büntetőügyekben is csak papíron működik, a valóságban nem. Lásd: Barabás Tünde (2007): i. m.; Tamási Erzsébet (szerk.): *A helyreállító igazságszolgáltatás lehetőségei a bűnözés kezelésében*. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest, 2006

*Konkrét jogszabályi változások,
illetve a gyakorlat módosítása*

A büntetőeljárás törvény rendelkezése folytán kötelező ügyészi meghallgatást illetően: az ügymenet felgyorsítása és a munkateher csökkentése érdekében szükségesnek látszik jogszabály-módosítás kezdeményezése, amelynek lényege szerint az ügyésznek legyen *döntési lehetősége* abban, hogy meghallgassa-e a gyanúsítottat, illetve a sértettet, vagy az eljárás egyéb körülményeire is figyelemmel ettől eltekint, és így hoz döntést. Erre megoldást kínálhat a törvényi szöveg megváltoztatása: *meghallgathatja* kifejezésre.

Szükséges lenne az emlékeztető néhány rendelkezésének átgalmazása: amelyek a jogi lehetőség ellenére mesterségesen visszafogják a mediáció alkalmazhatóságát.

Következetes a gyakorlat abban, hogy ha a terhelt ellen folyamatban lévő ügyben egymással bűnhalmazatban álló cselekményeket rónak a terhére, az egyes cselekmények eseteiben az *elkülönítésre* a közvetítői eljárás lefolytatása érdekében *nincs* törvényes lehetőség. Ilyen jogszabályi korlátozás nincsen, vagyis a jogalkotó szándékával ellentétben az emlékeztető 420/b és 420/c pontja. Hasonlóan kérdéses gyakorlat a több elkövető esetében szintén nem alkalmazott elkülönítés, illetve hogy több sértett esetén elvárás az összes sértett egyező igénye a közvetítésre. Ezek a megoldások indokolatlanul hátrányos helyzetbe hozzák az adott esetben megegyezni kívánó sértettet. Eredetileg nyilván az a szándék vezetett az ilyen ügyek elkerülésében, hogy a mediáció a kezdetekkor még az egyébként egyszerű ügyekben is kérdéses volt, gyors bevezetése és az emiatti információhiány miatt. Mostanra azonban az ügyészek már ismerik a közvetítői eljárás lényegét, sőt sok helyen szívesen alkalmazzák is, ezért érdemes lenne megteremteni a lehetőségét annak, hogy az arra egyébként alkalmasnak látszó esetekben lefolytatható legyen a mediáció, különös tekintettel a sértett érdekeire.

Abban az esetben, ha az ügy folyamán a jóvátétel már korábban megtörténik: megfontolandó a Legfelsőbb Bíróság által képviselt szemlélet alkalmazása az ügyészségi eljárás során is. E szerint a ko-

rábbi jóvátétel megtörténtekor is közvetítői eljárásra utalható az ügy, amelynek során rögzíthetik a már megtörtént helyzetnek megfelelő megállapodást, amely előidézi a büntethetőséget megszüntető okot.

Adatgyűjtés

A közvetítői eljárás gyakorlatának megismeréséhez kiindulópont a jó és használható adat. Ezért szükségesnek látszik, hogy az *ügyészségnek is legyen saját statisztikai adatbázisa*, a belső kutatathatóság, a joggyakorlatban jelentkező eltérések feltárása céljából.

Más szervek gyakorlatának segítése

Végül, mindezekon felül, bár nem az ügyészség feladatkörébe tartozik, de praktikus okokból, a Robotzsaru okozta problémák kiküszöbölésére, mindenképpen érdemes a gyakran téves információkat nyújtó kapitányságok eljárását jelezni az ORFK illetékes szervének annak érdekében, hogy az helyi képzésekkel erősítse a rendőri állomány ismereteit. Emellett nagy jelentőségű lehet a közös megbeszélések szervezése, amelyen az Igazságügyi Hivatal képviselőjének részvételével helyi szinten tisztázhatók a helyi problémák (lásd például a Vas megyei gyakorlatot).

Emellett a megyék jelzései alapján célszerű volna, ha a rendőrségen kellően figyelmeztetnék a gyanúsítottakat arra, hogy amikor a vallomásmegtagadási jogukkal élnek, elesnek a közvetítői eljárás lehetőségétől is.

Tapasztalatcsere – jó gyakorlatok megismerése

A kerekasztal-beszélgetések fontos hozadéka volt az is, hogy az ügyészek egymás tapasztalatainak és problémáinak megismerése mellett jó példákról hallhattak a közvetítői eljárás egyes kérdéseit illetően.

Ezek között mindenképpen megemlítenéd az a megoldás, hogy *külön eljárások csoportja* foglalkozik – egyéb gyorsító intézkedések

mellett – a közvetítői eljárás alkalmazására irányuló kezdeményezésekkel, illetve ügyekkel.²⁹ Ez azért fontos, mert más ügyészi szemléletmódot igénylő eljárási intézményről van szó, és az egységes gyakorlat kialakítása érdekében célszerű az ügyeket egy kézben összpontosítani.

Szintén jó megoldás az a gyakorlat, hogy az eljáró ügyésznek minden beérkező ügyet meg kell vizsgálnia abból a szempontból, hogy mediációra alkalmas-e, és ha igen, akkor kezdeményeznie kell.³⁰ Ez jelenleg azért különösen fontos, mivel a közvetítői eljárás nem közismert és elterjedt a lakosság körében. Az ismert tájékoztatói problémák miatt (például hiányos ismeretek az eljáró rendőrök körében) különös jelentősége van a hivatalból való kezdeményezésnek, miként arra az emlékeztető 554. pontja is utal. Így nem tekinthető jó gyakorlatnak az a megoldás, amely az eljárás kezdeményezését egyértelműen a felek kezébe helyezi. Különösen lényeges a sértettek megfelelő tájékoztatása, hiszen az elkövetők, különösen ügyvédi segítséggel, jóval hamarabb értesülhetnek erről a lehetőségről. A *tájékoztatást* segítheti a tervezett ügyfél-tájékoztató nyomtatvány.

Mint az remélhetőleg kiderült, a kezdeti nehézségek ellenére az ügyészségek jól fogadták a mediáció lehetőségét, és viszonylag nagy számban alkalmazták is 2007-ben (eltekintve a fiatalkorúak eseteitől). Az, hogy a kerekasztal-beszélgetéseken ennyi kérdés felvetődött, szintén az ügyészek érdeklődését mutatja az új jogintézmény iránt. Nyilvánvaló tehát, hogy világos iránymutatásra van szükség, valamint annak a megfogalmazására, hogy a hazai közvetítői eljárás milyen elvek szerint működjön.

Nem szerencsés azonban az egyes jogintézmények közötti versenyzés. Nem az a cél, hogy minden esetben alkalmazzanak közvetítői eljárást, sokkal inkább az, hogy az arra valóban alkalmas ügyekben az ügyészek merjék „átengedni” az ügyet a sértettnek,

29 A Kecskeméti Városi Ügyészség Szervezeti és Működési Szabályzata szerint.

30 Például Baranya, illetve Fejér megye.

hogy ő és a terhelt dönthesse el, hogyan kívánják a keletkezett konfliktust megoldani. Az ügyészek többségében ugyanis felvetődött, hogy ezekben az ügyekben az állam valójában lemond-e a büntetőjogi igényéről. A mediáció tehát teljesen más, új szemléletet igényel a büntetőjogászoktól, akik eddigi gyakorlatuk során a retributív és nem a resztoratív igazságszolgáltatásban szocializálódtak. Ennek megváltoztatásához azonban hosszabb időre és sok képzésre, tájékoztatásra, az érintett szakmák közötti szorosabb együttműködésre, közös tréningekre és folyamatos információáramlásra van szükség.

IRODALOM

Barabás Tünde: Vélemények a büntetésről és a kiegyezés lehetőségéről. *Belügyi Szemle*, 2007/12.

Barabás Tünde – Mészáros Ádám – Windt Szandra: A vádelhalasztás eredményessége és feltételei 2006-ban: aktafeldolgozás, különös tekintettel a megelőzés és az individualizálás szempontjaira. In: **Virág György (szerk.):** Kriminológiai Tanulmányok, 45. OKRI, Budapest, 2008, 193–238. o.

Fellegi Borbála: Ügyészek és bírók attitűdjei a helyreállító igazságszolgáltatással kapcsolatban – Helyzetkép és jövőkép egy kutatás fényében. 2007 <http://www.fellegi.hu/publications.html>

Gönczöl Katalin: A szolgáltatott igazság. *Élet és Irodalom*, 2005/40., 2005. október 7.

Görgényi Ilona: Kárjótétel a büntetőjogban, mediáció a büntetőügyekben. HVG-ORAC, Budapest, 2006

Iványi Klára (szerk.): A büntető ügyekben alkalmazható közvetítői tevékenység bevezetésének tapasztalatai Magyarországon. Igazságügyi és Rendészeti Minisztérium Országos Bűnmegelőzési Bizottság, Budapest, 2008

Kiss Anna: Mediáció a büntetőeljárásban. In: **Jacsó Judit (szerk.):** Bizalom-társadalom-bűnmegelőzés. V. Országos Kriminológiai Vándorgyűlés. Bíbor Kiadó, Miskolc, 2006, 258–263. o.

Koltai Júlia: A 2007. év mediációs ügyeinek vizsgálata. In: **Iványi Klára (szerk.):** i. m.

Ligeti Katalin: A humánus büntetés. *Élet és Irodalom*, 2005/44., 2005. november 4.

Nagy Ferenc: Jóvátétel mint a konfliktusfeloldó büntető igazságszolgáltatás egyik formája. In: **Gönczöl Katalin (szerk.):** Büntetőpolitika, bűnmegelőzés. T-Twins Kiadó, Budapest, 1994

Roberts, Julian – Hough, Mike: Changing Attitudes to Punishment, Public opinion, crime and justice. Willan Publishing, Cullompton, 2002

Tamási Erzsébet (szerk.): A helyreállító igazságszolgáltatás lehetőségei a bűnözés kezelésében. Budapesti Szociális Forrásközpont, Budapest, 2006

Törzs Edit: Ki mit közvetít? Jogértelmezési kérdések a büntető ügyekben alkalmazható közvetítői eljárással kapcsolatban. In: **Iványi Klára (szerk.):** i. m.